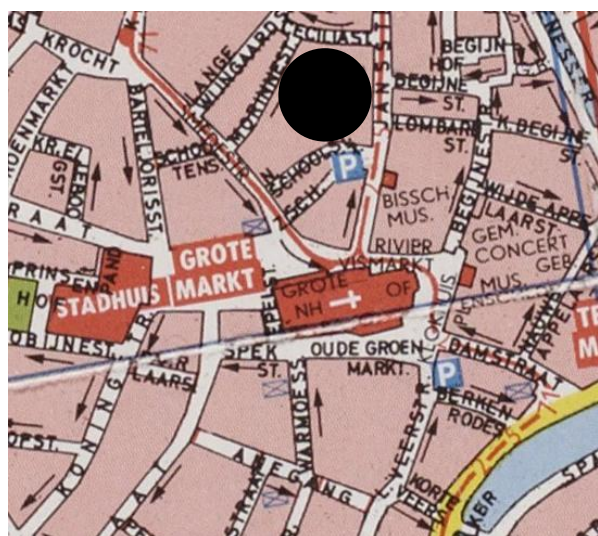

St.-Cecilia-klooster, bestuurszetel (stadhuis, departement, gouvernement), rijksdiensten, Kantongerecht en Wijngaardtuin

Inhoudsopgave

1	(Sint) Ceciliaklooster (<1400 / 1418 – ca. 1592).....	6
2	Woonhuizen (ca. 1593-1800).....	7
3	Overheidsdiensten, waaronder Kantongerecht (1800-2017)	7
3.1	Stadhuis (Huis der Gemeente) (1800-1805).....	7
3.2	Bestuurszetel Departement Amstelland (1807-1810).....	8
3.3	Prefect van het Departement van de Zuiderzee (1811)	8
3.4	Leegstand, verbouwingsplannen en het Arrondissement Haarlem van het Departement van de Zuiderzee (1811-1814).....	9
3.5	Gouvernement (Provinciehuis van Noord-Holland) (1814-1930).....	9
3.6	Rijksdiensten inwonend bij Gouvernement (1814-1930).....	10
3.7	Kantongerecht en overige Rijksdiensten (1930- 2017)	10
3.7.1	Verbouwing voor huisvesting nieuwe functies	11
3.7.2	Geschiedenis van het Kantongerecht en zijn voorgangers tot 1934.....	11
3.7.3	Kantongerecht (1934 – 2017).....	13
4	Wooncomplex (2017 – heden).....	15
5	Wijngaardtuin (eind 19 ^e eeuw – heden)	16
6	Bibliografie uitgebreid.....	19

Locatie: Jansstraat 46

Hier onder volgt de ontwikkeling van het terrein in plattegronden. Daarna komen wat foto's. Tenslotte volgt een plattegrond met alle onderdelen. Opgelet: let bij het onderstaande kaartuitsneden op de noordpijl, die een paar keer van positie veranderd.

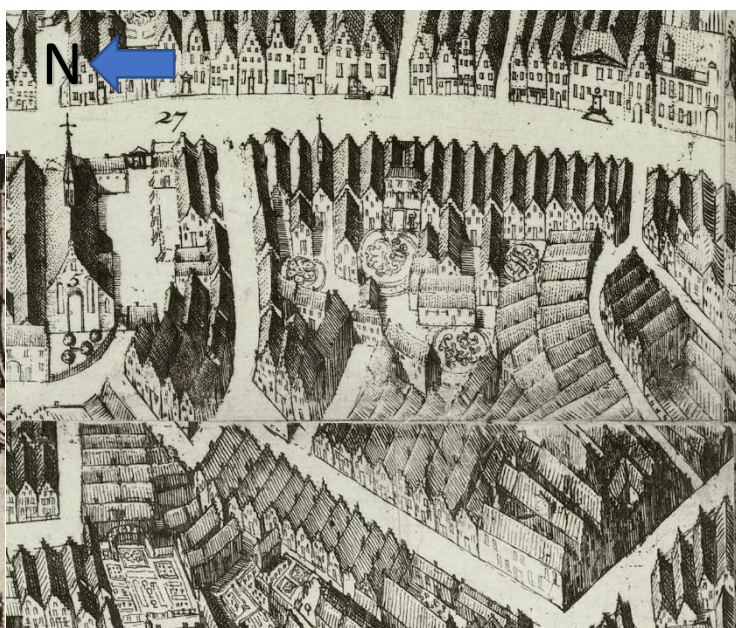
NL-HlmNHA_560_002423 ; J. van Deventer; ca. 1560; Kaart van Haarlem, Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

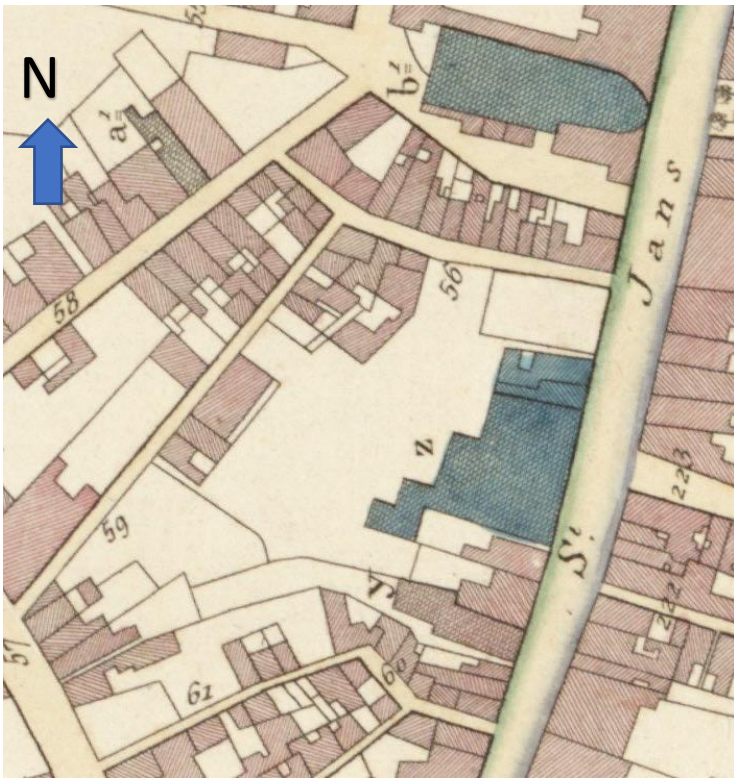
NL-HlmNHA_51000373_XL ; Th. Thomasz.; ca. 1578; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

NL-HlmNHA_560_000796_G ; P. Wils; 1646; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

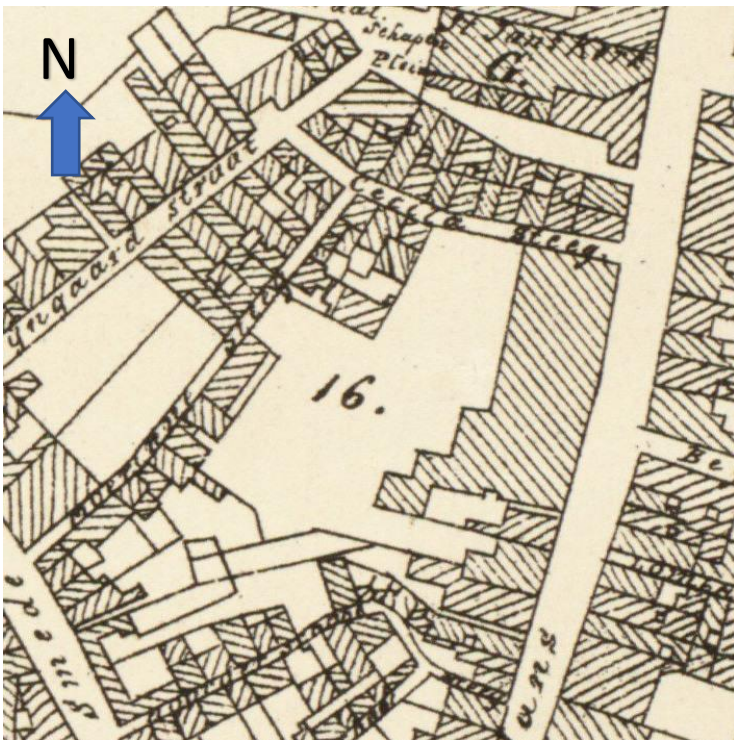
NL-HlmNHA_51001152(_01) ; R. de Hooghe ; 1688 ; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

NL-HlmNHA_51000390-4_G ; W.C. van Baarsel/ F.J. Nautz, 1822-1837 ? ; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

NL-HlmNHA_51000393-1-K ; C.K. de Geus ; 1858 ; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o. van kaart van Haarlem

NL-HlmNHA_51000740_G ; N.F. Perk ; 1880 - 1883. Uitsnede van Voormalig Kantongerecht e.o. van kaart van Haarlem

NL-Hlm_51001590_2 ; Bureau Openbare Werken Haarlem, 1914 - 1916. Kaart van Haarlem met stads uitbreidingsplannen. Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

NL-HlmNHA_1100_KNA006008145 ; Munnich & Ermerins ; 1860 ; Jansstraat, gezicht richting zuid, in het midden het voormalige Provinciehuis, Kantongerecht et cetera

Jansstraat - Gouvernementsgebouw

Haarlem

25 - Uitg. Hollandia Amsterdam

Noord-Hollands Archief, collectie : 1100 Beeldcollectie gemeente Haarlem, inventarisnr. 11375 ; Reproductie prentbriefkaart (Uitgave Hollandia, Amsterdam) ; 1910 ; Jansstraat met rechts voormalig Gouvernement (Provinciehuis)/Kantongerecht, gezicht r. zuid.

NL-HlmNHA_04125 ; B.J. Nel ; 1913 ; Provinciehuis tijdens de onafhankelijkheidsfeesten 1813-1913. Uitvergroting van midden-deel foto rechtsboven

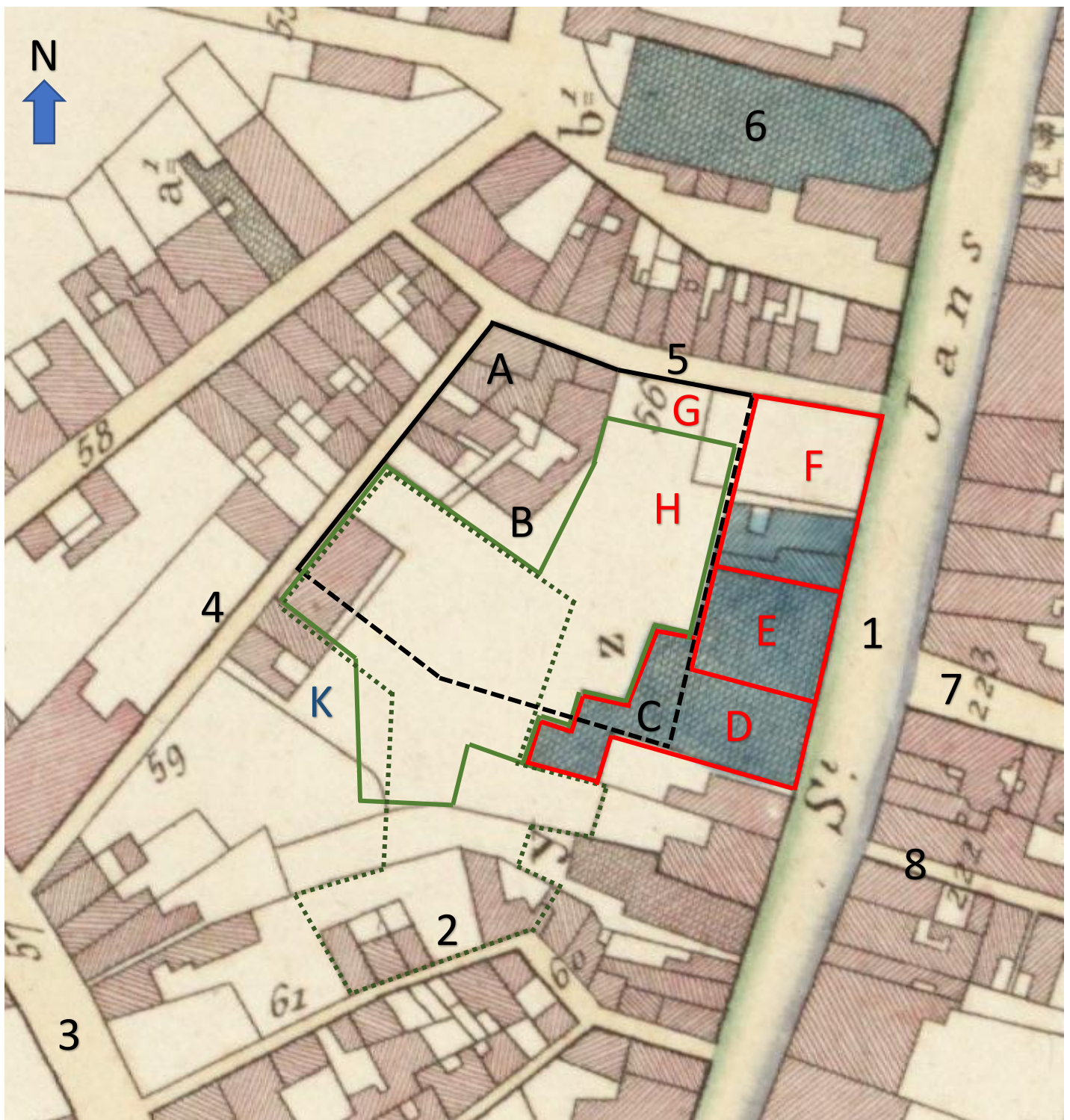
Noord-Hollands Archief, collectie: 1100 Beeldcollectie gemeente Haarlem, inventarisnr. 4014 ; J.A. Vaillant ; 1930 ; Jansstraat met rechts voorm. Gouvernement (Provinciehuis)/Kantongerecht

NL-HlmNHA_1478_1212 ; C. de Boer ; 1951 ; Beschilderde zoldering van de zittingszaal van het kantongerecht Jansstraat 46

DSC_00020206 ; AV ; 20-6-2019 ; voormalig Kantongerecht tussen Wijngaardtun links en Jansstraat rechts. In midden, net boven het voormalig kantongerecht, de Janskerk en rechts daarvan de Josephkerk. Foto vanaf eerste trans van toren van Grote Kerk

NL-HlmNHA_51000390-4_G ; W.C. van Baarsel/ F.J. Nautz, 1822-1837 ? ; Uitsnede Voormalig Kantongerecht e.o.

1 Jansstraat, 2 Noorderschoolsteeg, 3 Smedestraat, 4 Morinnesteeg, 5 Ceciliasteeg, 6 Janskerk, 7 Begijnesteeg, 8 Lombardsteeg

- Terrein Ceciliaklooster: Noord- en westgrens
- - - - Terrein Ceciliaklooster: Vermoedelijke oost- en zuidgrens
- A : Ceciliaklooster: Vermoedelijke locatie van kloosterkapel
- B : Ceciliaklooster: Vermoedelijke locatie van hoofdgebouw
- C : Ceciliaklooster: Vermoedelijke locatie van ziekhuis
- Hoofdphasen ontwikkeling gebouw van voormalig Kantongerecht
- D : Voormalig Kantongerecht : Eerste fase (1809, met achterliggende tuin)
- E : Voormalig Kantongerecht : Tweede fase (1816, met achterliggende tuin)
- F : Voormalig Kantongerecht : Derde fase (1828, met achterliggende tuin)
- G : Voormalig Kantongerecht : Vierde fase (vleugel langs de Ceciliasteeg)
- H : Voormalig Kantongerecht : Vijfde fase (uitbouwen/containers in tuin, inmiddels weer verdwenen)
- Hoofdcontouren Zochertuin
- Hoofdcontouren Wijngaardtuin in 2022
- K : Locatie van herberg "De Morinne"

Het voormalig Kantongerecht oogt vanaf de zijde van de Jansstraat erg eenvoudig. Zoals zo vaak het geval is: ook hier bedriegt de schijn. Achter deze eenvoudige gevel gaat een zeer complexe geschiedenis schuil, die diep terug gaat in de historie van Haarlem. In feite betreft het hier het bouwblok (gerekend in de richting van de wijzers van de klok) Jansstraat, Noorderschoolsteeg, Smedestraat, Morinnesteeg, Ceciliasteeg. Het is een verhaal van eeuwen lang eindeloos opsplitsen en samenvoegen van kavels en oneindig veel verbouwingen. Het is onmogelijk in dit bestek alles te behandelen. Onderstaand verhaal gaat dan ook over de hoofdpunten van deze geschiedenis.

Verder is van belang in de gaten te houden, dat de ontwikkeling van dit complex zeer verbonden is met - en parallel loopt aan de ontwikkeling van het justitieflex complex schuin aan de overkant op Jansstraat 81. Zie aan de overkant van de Jansstraat bij de pin Rechtbank Noord-Holland.

1 (Sint) Ceciliaklooster (<1400 / 1418 – ca. 1592)

Afgezien van prehistorische bewoningsporen en wat middeleeuwse potten en munten, ontdekt bij archeologische opgravingen, begint de geschiedenis van het bouwblok in dit kader bij de stichting van het Sint Ceciliaklooster / Ceciliaklooster. Van dit vrouwenklooster is niet heel erg veel bekend. Daarnaast is er ook verschil van mening over de stichtingsdatum. Bron (Haerlem, 2007) houdt de stichtingsdatum op 25 mei 1418. Bron (Nationaal_Archief_Rijksoverheid) houdt het erop, dat het al vóór 1400 gesticht is.

In eerste instantie waren de vrouwen lekenzusters van de derde orde van Sint Franciscus. De vrouwen hielden zich bezig met weven, waarvoor zij in 1438 een officiële toestemming kregen van het stedelijk bestuur. Deze uitspraak werd gedaan n.a.v. een geschil tussen het klooster en de Haarlemse linnenwevers. De linnenwevers vonden de activiteiten van het klooster namelijk oneerlijke concurrentie. Dit soort geschillen kwamen veel vaker voor.

Op een gegeven moment voelden de vrouwen de behoefte te gaan leven volgens strengere kloosterregels. Zo ging het klooster eind 1467 over tot de (tweede) regel van Augustinus. Een maand later werd dit officieel goedgekeurd door de bisschop en David van Bourgondië. Twee van de toenmalige 23 vrouwen vonden de nieuwe eisen te zwaar en trokken zich terug. De overgebleven 21 vrouwen werden toen nonnen en moesten zich toch ook gaan houden aan de bij de nieuwe regels horende clausuur (insluiting) en eeuwige belofte van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Een paar maanden later, op 18 april 1468, kregen de nonnen van de pastoor van de Grote Kerk toestemming een kapel met kerkhof te stichten. Het was geen rijk klooster. Er waren financiële problemen. Toch had het klooster nog wel zogenaamde kerksieraden, zoals kelken, sieraden, beelden en ornamenten. Want uit 1566 is bekend, dat de nonnen deze zaken toen bij hun buurman, de welbekende Dirk Volkertsz. Coornhert, in veiligheid brachten n.a.v. de toen rondwarende beeldenstorm. Ook al ging de beeldenstorm toen aan Haarlem voorbij door ingrijpen van het stadsbestuur, toch wilden de nonnen hun spullen voor het zekere in veiligheid brengen.

Door de secularisatie vervielen de bezittingen van het klooster in 1581 aan de stad Haarlem. Het jaar daarop werd het complex verkocht. Toen waren er nog negen nonnen overgebleven. Toch konden de nonnen in hun klooster blijven wonen. Toen er in 1592 nog maar zes nonnen over waren, werden die nonnen overgebracht naar het Begijnhof. Het terrein werd verkaveld en met name aan de west- en noordzijde met huizen bebouwd. Of dit proces pas na 1592 begon of al eerder, is niet duidelijk.

Er zijn geen afbeeldingen van het klooster bekend. Toch valt er nog wel iets te zeggen over de kloostergebouwen. Op de kaart van Haarlem van Jacob van Deventer uit ca. 1560 staan vrijwel alle kloosterkerken op de juiste plek getekend. Deze kaart heeft een militaire oorsprong, zodat aan de juistheid hoogst waarschijnlijk niet getwijfeld hoeft te worden. Op deze kaart staat de kloosterkapel in de noordwesthoek van het terrein getekend, op de hoek van de Ceciliasteeg en de Morinnesteeg. Op de kaart van Thomas Thomasz. uit ca. 1578 staat geen kloosterkapel

ingetekend. Waarschijnlijk was het verval toen al zover gevorderd, dat het tekenen ervan niet nodig was. Boven het cijfer 33 op die kaart staat een noord-zuid gericht gebouw getekend. Vermoedelijk is dit het hoofdgebouw van het klooster. Rechts onder het cijfer 33 staat ook een noord-zuid gericht gebouwtje. Vermoedelijk was dit het ziekenhuis. De hoofdingang van het klooster lag aan de Morinnesteeg. De oostkant van het klooster grensde aan de achterkant van de huizen langs de Jansstraat. Wel had het klooster nog een (toe)gang, die in de Jansstraat uitkwam. Waarschijnlijk was het een klein klooster, dat vermoedelijk uit drie of vier huizen en een kapel bestond.

2 Woonhuizen (ca. 1593-1800)

De oorsprong van het latere, inmiddels voormalige, Kantongerecht ligt op bovenstaand kaartfragment in het met rode lijnen omgeven gebouwendeel aangeduid met de letter D. Het daarbinnen aangeduide bouwdeel met C is vermoedelijk het ziekenhuis van het klooster. In 1593 wordt namelijk dit deel in rekeningen van de Geestelijke goederen aangeduid als een overgebleven deel van het Sint Ceciliaklooster, dat toen veranderd was in een woning voor een predikant.

In de loop van een paar eeuwen is er in bouwdeel D veel veranderd. Er is eindeloos veel verbouwd en er zijn ook panden samengetrokken tot een groter geheel. Het is altijd bewoond geweest door welgestelde en aanzienlijke burgers. Hierbij moet je denken aan een vroedschapslid, (oud)schepenen, secretarissen van de stad, burgemeesters etc. Het ging hierbij voor het grootste deel om achtereenvolgens de families Van Thilt, De Givry en Van Dam. Uit deze periode dateren de nu nog in dit bouwdeel aanwezige zeer fraaie oude interieuronderdelen. Het betreft hier o.a. schouwen, betimmeringen, deuroplijstingen, schilderstukken en een fraai beschilderd gewelf. Ook werd bijv. midden 18^e eeuw de kavel uitgebreid door de aankoop van het terrein met herberg "De Morinne".

Begin 1799 kwam de laatste bewoonster van het grote huis aan de Jansstraat te overlijden. Begin 1800 werd het complex door de stad Haarlem gekocht. Kort daarop kocht de stad ook nog een aantal er achter gelegen zeer kleine percelen met kleine huisjes. Deze werden gesloopt en het terrein werd bij de tuin getrokken, zodat de kavel over een grote breedte van de Jansstraat tot aan de Morinnesteeg doorliep. Deze aankoop van de stad Haarlem hield verband met het feit, dat het stadhuis aan de Grote Markt aan de Bataafse Republiek verkocht werd om te dienen als rechtbank. Men moest op zoek naar een nieuw stadhuis en het oog viel toen op het grote gebouwencomplex aan de Jansstraat.

3 Overheidsdiensten, waaronder Kantongerecht (1800-2017)

3.1 Stadhuis (Huis der Gemeente) (1800-1805)

In 1795 vonden er grote veranderingen in Nederland plaats. De Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Als gevolg hiervan werd de bestuurlijke indeling van Nederland veranderd. Nederland werd opgedeeld in acht departementen. Twee hiervan vormen vandaag de dag de provincie Noord-Holland. Haarlem viel onder het Departement Texel. Alkmaar was bestuurlijke

hoofdzetel. Elk departement zou ook zijn eigen rechterlijk college moeten krijgen. Vanwege de zeer slechte lokale economie deed Haarlem er heel veel voor om dit rechterlijk college in Haarlem te krijgen. Hierdoor hoopte men de economie op te krikken. Dit streven werd beloofd.

Haarlem moest met huisvestingsplannen komen. Haarlem bood twee alternatieven: het eigenlijke stadhuis en het Prinsenhof. Halverwege 1799 werd uiteindelijk het eigenlijke stadhuis voor f 25.000 verkocht aan de Bataafse Republiek. De gemeente wilde toen het Prinsenhof betrekken als stadhuis. Alvast werd zo'n beetje de hele stadsbibliotheek overgebracht naar een huis in de Zoetestraat. Echter, de plannen werden doorkruist. In augustus landden Engelse en Russische troepen bij Bergen om de Fransen te verjagen. De zetel van het Departementaal bestuur in Alkmaar lag te dicht bij het oorlogsfront. Zodoende kwam dit bestuur uiteindelijk in het Prinsenhof terecht. Dit duurde uiteindelijk maar enige maanden. Ondertussen echter waren de onderhandelingen begonnen over de aankoop van het complex aan de Jansstraat en werd het Prinsenhof opnieuw een mogelijkheid. Uiteindelijk gaf de gemeente de voorkeur aan het complex in de Jansstraat. Dit werd op 22-1-1800 aangekocht voor f 7500 en voor f 400 werden er nog een paar kleine huisjes aan de achterkant bijgekocht. Het gebouw moest worden aangepast. Om het nog een beetje op een stadhuis te laten lijken werd er aan de voorkant een torentje met een uurwerk op het dak gezet. Uiteindelijk kostte deze verbouwing nog een hoop geld. Op 16-10-1800 kon het nieuwe Huis der Gemeente betrokken worden. De al in het stadhuis aanwezige rechtbanken verhuisden mee naar de Jansstraat.

Het gerechtshof in het oude stadhuis hield niet lang stand. Al na een paar jaar werd Nederland weer anders opgedeeld. De departementen werden weer provincies genoemd en kregen hun oude grenzen terug en het departementaal gerechtshof werd opgeheven. Zodoende besloot de rijksoverheid in de zomer van 1803 het stadhuis aan de Grote Markt te gaan verkopen. De gemeente wilde het oude stadhuis terug. Moeizame onderhandelingen volgden. Uiteindelijk kreeg Haarlem het oude stadhuis terug, niet voor geld, maar voor de overdracht van vijf schilderijen aan het Rijk. Het oude stadhuis aan de Grote Markt moest toch weer wat verbouwd worden om opnieuw als gemeentehuis in gebruik genomen te kunnen worden. Op 22-10-1805 kon men terug naar het oude stadhuis aan de Grote Markt en kwam het complex aan de Jansstraat leeg te staan. Ook de rechtbanken in het stadhuis verhuisden weer mee terug naar de Grote Markt. Eveneens in 1805 werd het torentje/koepeltje met uurwerk aan de straatzijde verkocht aan de stad Meppel en daar naartoe overgebracht. Momenteel bevindt zich dat nog in de toren van de hervormde Kerk in Meppel.

3.2 Bestuurszetel Departement Amstelland (1807-1810)

In april 1807 werd Haarlem aangewezen als zetel van het Bestuur van het nieuwe Departement Amstelland. Een Departement kan men min of meer vergelijken met een huidige provincie. Voor het bestuur hiervan was een gebouw nodig. Haarlem wilde dit graag binnen zijn muren en stelde daarom in 1807 het leeggekomen Huis der Gemeente aan de Jansstraat ter beschikking. In 1809 werd zodoende dat gebouw aan het Rijk overgedaan voor slechts een vergoeding van de aanpassingen en het onderhoud dat de gemeente aan dat gebouw verricht had.

3.3 Prefect van het Departement van de Zuiderzee (1811)

De eerste paar maanden van 1811 zetelde de prefect van het Departement van de Zuiderzee in het complex aan de Jansstraat. Daarna verhuisde hij naar Amsterdam. In dit jaar was de indeling

van Nederland in departementen veranderd. Het Departement Amstelland was veranderd in het Departement van de Zuiderzee.

3.4 Leegstand, verbouwingsplannen en het Arrondissement Haarlem van het Departement van de Zuiderzee (1811-1814)

In februari 1811 kwam het complex leeg te staan. De rechtbanken in Haarlem waren vanwege de benauwde huisvesting dringend op zoek naar meer ruimte. Van hogerhand werd toestemming gegeven, dat de rechterlijke macht in Haarlem in het complex aan de Jansstraat zijn eigen justitiegebouw zou krijgen. Door alle wisselende gebruikers was het complex aan de Jansstraat uitgewoond. Er moest dus verbouwd worden. De stadsarchitect kreeg opdracht een plan van verbouwing te maken en daarin moesten de rechtbanken met een bijbehorende zittingszaal opgenomen worden. Aangezien het de Franse tijd was moesten alle documenten tussen het Frans en Nederlands heen-en-weer vertaald worden. Dit zorgde voor veel problemen, terwijl de bureaucratie op zich ook al heel erg stroperig was. Zodoende kwam de verhuizing van de rechtbanken niet van de grond. In die tussentijd echter, werd er vanaf december 1811 het Arrondissement Haarlem van het Departement van de Zuiderzee gehuisvest. Doordat de verbouwing ten behoeve van de rechtbanken niet van de grond kwam heeft het complex een aantal heel bijzondere interieuronderdelen gehouden.

3.5 Gouvernement (Provinciehuis van Noord-Holland) (1814-1930)

Vanaf 1-5-1814 werd het complex aan de Jansstraat de zetel van het Provinciaal Bestuur. Nu noemt men zo'n gebouw Provinciehuis, maar indertijd was de term Gouvernement gebruikelijk. Al snel bleek het gebouw qua omvang, indeling en bouwtechnische staat totaal niet te voldoen. De gevel van een oud deel dreigde zelfs in te storten en de op de zolder geplaatste papieren en archieven werden door de slechte staat van het dak aangetast. In 1816 werd het gebouw dan ook uitgebreid door de aankoop van het noordelijke aangrenzende huis. Hiervan werd een gedeelte bestemd tot berging van de archieven. Echter ook dit aangekochte huis was ongelukkig qua indeling en eveneens bouwvallig. Zodoende werd dit deel in 1820 verbouwd en kreeg het een monumentale voorgevel, die ook doorgetrokken werd naar het oudste deel van het complex uit 1809. Zo kreeg de zuidelijke helft van het huidige gebouw de verschijningsvorm, die het nog steeds heeft. Het oudste deel uit 1809 had een breedte van 13 m en door de uitbreiding van 1816 kreeg het een front een breedte van 28 m. De gevel was vanaf 1820 symmetrisch ingedeeld. De voordeur kwam in het midden met aan weerskanten vijf ramen. Voorheen lag de voordeur op een andere plek. Deze nieuwe voordeur is nog steeds de hoofdingang.

Al snel voldeed het verbouwde complex niet meer. Verdere uitbreiding was noodzakelijk. Zodoende werden in 1828 twee aan de noordkant gelegen huizen en daar ten noorden weer van een open terrein op de hoek van de Ceciliasteeg aangekocht voor de uitbreiding. De twee huizen werden gesloopt en het gebouw werd in de al bestaande stijl doorgetrokken tot aan de Ceciliasteeg. Zo kreeg het gebouw de verschijningsvorm, die het nog steeds heeft, alhoewel het geheel toch wat minder streng oogde. Dit kwam doordat er lantaarns bij de hoofdingang en op de hoek van de Ceciliasteeg aanwezig waren en er voor het gebouw een smalle strook lag. Deze strook was van de straat afgescheiden door hardstenen palen waartussen kettingen in zwakke bogen hingen. Ook heeft de bovenetage gedurende een bepaalde periode luiken bij de ramen gehad. Zie bovenstaande foto uit 1860. Later werden de kettingen vervangen door ijzeren staven. In 1922 werd deze strook met palen vervangen door het huidige trottoir, dat pal tegen de gevel

aanligt. Na de uitbreiding van 1828 kreeg de gevel een lengte van maar liefst 54 m. In 1880/1881 werd het complex nog aan de noordzijde uitgebreid met een vleugel langs de Ceciliasteeg.

In de loop der tijd voldeed het complex steeds minder als Provinciehuis. Zo konden al vanaf 1814 de Statenvergaderingen wegens het ontbreken van geschikte ruimte niet in het Provinciehuis gehouden worden, maar moest men uitwijken naar het Prinsenhof. Daarnaast moest men begin 20^e eeuw het gebouw nog steeds op primitieve wijze met ouderwetse turfkachels verwarmen en was er nog steeds geen elektrische verlichting. In 1925 was het ruimtegebrek dermate groot, dat een afdeling van de administratie begin 1926 overgebracht moest worden naar het Rijksgebouw aan het Klein Heiligland. Op 15-5-1930 werden deze problemen opgelost, doordat het provinciaal bestuur verhuisde naar het Paviljoen Welgelegen, dat hiervoor aangepast en uitgebreid werd. Het Provinciaal Bestuur is hier nog steeds gevestigd.

3.6 Rijksdiensten inwonend bij Gouvernement (1814-1930)

In feite was het complex van het Rijk aan de Jansstraat wat we nu zouden noemen een bedrijfsverzamelgebouw. Zodoende waren er dan ook geregeld andere rijksdiensten gevestigd. Het gaat hierbij om:

- ✓ Kantoren van de Inspectie der Belastingen, de Inspectie der Registratie, Provinciale bewaarder van het Kadaster. Dit is een gevolg van een koninklijk besluit uit september 1823, waardoor de Gouverneurs van de provincies belast werden met het bestuur en het toezicht over de administratie en invordering van de middelen en ontvangsten van het land. Per 1-1-1824 werden deze kantoren in het Gouvernement gehuisvest. Het grootste deel van deze kantoren werd begin 1844 naar Amsterdam overgeplaatst. Slechts een van de twee controles van het Kadaster bleef nog tot 1-3-1890 in het gouvernement gehuisvest.
- ✓ Kantoren van het Buitengewoon Zegel. Deze kantoren werden eind 1829 in het Gouvernement gehuisvest. Tot wanneer is niet geheel duidelijk.
- ✓ Rijkstelegraafkantoor. Per 30-4-1852 werden enige lokalen in het noordelijk deel van het gebouw beschikbaar gesteld voor de huisvesting van het op te richten Rijkstelegraafkantoor. Dit kantoor had zijn ingang in de Ceciliasteeg. Op bovenstaande foto uit 1860 is op de zijgevel van het complex langs de Ceciliasteeg een verwijzing naar dit kantoor te zien. Op 15-5-1858 werd dit kantoor voor het publiek opengesteld. In 1882 verhuisde het Rijkstelegraafkantoor naar de Smedestraat (zie bij de Smedestraat pin Postkantoor 1). De leeggekomen ruimtes werden door de provincie benut.
- ✓ Rijksarchief. Toen de provincie in 1814 het complex betrad, waren daar nog gedeeltelijk de archieven van de directe voorgangers van de provincie (de twee departementen). In 1818 werden hier nog de archieven van de Gecommitteerde Raden van West-Friesland en het Noorderkwartier toegevoegd. Bij elkaar vormde dit de kern van het latere Rijksarchief. Op 1-4-1886 werd dit archief overgedragen aan de Rijksarchivaris in Noord-Holland. Toen werd bepaald, dat dit archief in het Gouvernement gehuisvest moest worden. Dit duurde tot de zomer van 1897 toen het Rijksarchief overgebracht werd naar de Vleeshal aan de Grote Markt.

Nadat het Rijksarchief in de zomer van 1897 naar de Vleeshal aan de Grote Markt overgebracht werd, had het provinciaal bestuur het complex aan de Jansstraat weer helemaal voor zich alleen.

3.7 Kantongerecht en overige Rijksdiensten (1930- 2017)

3.7.1 Verbouwing voor huisvesting nieuwe functies

Na het leeg komen van het complex in de Jansstraat in 1930 bleek er veel te moeten gebeuren voor de huisvesting van nieuwe rijksdiensten. Afgezien van de voorgevel en een aantal oude interieuronderdelen werd het gebouw compleet gereorganiseerd en op zijn kop gezet. Aan de achterzijde is toen veel schilderachtigs verdwenen en vervangen door strakke zakelijkheid. De verbouwing werd op 31-1-1933 aanbesteed en kwam begin 1934 gereed. Ondertussen had al wel uit praktische overwegingen de Rijksgebouwendienst in oktober 1931 zijn intrek genomen op de bovenetage. In april en mei 1934 betrokken het Rijksarchief van Noord-Holland, Rijkswaterstaat (Directie Noord-Holland en de Arrondissementen "Het Noordzeekanaal" en Haarlem) en het Kantongerecht het gebouw. Zo kwam het Rijksarchief weer terug in het gebouw, dat ze in 1897 moest verlaten. Alleen was het nu aanzienlijk groter en veel beter geoutilleerd.

Het noordelijk gedeelte van het gebouw en de vleugel langs de Ceciliasteeg werden in gebruik genomen door het Rijksarchief. Voor de rest werd de gehele begane grond ingericht voor het Kantongerecht en daarboven kwamen de Rijksgebouwendienst en Rijkswaterstaat. In het noordelijk deel van de straatgevel aan de Jansstraat werd een raam tot ingang verbouwd, waardoor het zich op de verdieping bevindende Rijkswaterstaat een eigen toegang kreeg.

3.7.2 Geschiedenis van het Kantongerecht en zijn voorgangers tot 1934

Omdat het gebouwencomplex, waar het hier over gaat, nu min of meer bekend staat als het Voormalig Kantongerecht, leek het mij hier op zijn plaats iets over de geschiedenis van het Kantongerecht te zeggen. Het Kantongerecht behandelde de meer kleine zaken, dit in tegenstelling tot de gewone of zogenaamde Arrondissements Rechtbank. Dit onderscheid tussen kleinere en grotere zaken in de rechtspraak gaat heel ver terug in de geschiedenis en is al in de Bijbel aan te wijzen.

In Haarlem gaat de geschiedenis van het Kantongerecht en zijn voorgangers terug tot 1613. Toen werd de zogenaamde Kleine Bank van Justitie opgericht, die viel onder de Schepenbank, die grotere zaken behandelde. Men kwam tot deze opsplitsing omdat het stadsbestuur overbelast raakte door de vele kleine rechtszaken. Ook zag men financieel voordeel, doordat de kleine rechtszaken met een eenvoudiger procedure afgehandeld konden worden. Beide rechtbanken waren gevestigd in het stadhuis aan de Grote Markt. Het systeem op zich bleef lang ongewijzigd. Wel werd het maximale geldbedrag waar het om ging op gezette tijden verhoogd en werden er vaker zittingen gehouden. Ook werd de personele bezetting uitgebreid. In 1795 trokken de Fransen Nederland binnen. De Bataafse Republiek werd uitgeroepen. De Kleine Bank van Justitie bleef bestaan, alhoewel er nieuwe commissarissen aangesteld werden.

In 1800 verhuisde het stadhuis met de inwonende rechtbanken vanaf de Grote Markt naar het complex aan de Jansstraat. In 1805 verhuisden ze weer in omgekeerde richting.

In 1801 kregen de steden weer het recht op het inrichten van de eigen Justitie. De regelingen hiervoor werden in 1803 aangescherpt. In 1806 wordt Nederland een koninkrijk onder Lodewijk Napoleon. Ook toen bleef de Kleine Bank van Justitie bestaan. In 1809 trekt koning Lodewijk Napoleon de bevoegdheden voor het benoemen van het personeel van de Kleine Bank van Justitie aan zich.

In 1810 wordt het Koninkrijk Nederland opgeheven en wordt Nederland onderdeel van Frankrijk. Hierdoor wordt de gehele rechtspraak op Franse leest geschoeid. Dit had tot gevolg dat Nederland werd opgedeeld in departementen, die werden weer onderverdeeld in arrondissementen en die

weer onderverdeeld in kantons. Per 31-12-1810 werden alle bestaande rechtbanken in Nederland opgeheven. Dus ook de Kleine Bank van Justitie in Haarlem. Het duurde nog een paar maanden voordat de nieuwe versie van deze rechtbank van start kon gaan. In die tussentijd werkte de vroegere Kleine Bank van Justitie nog wel door. Begin maart 1811 ging een kleine rechtbank van start als Justice de Paix. Op zijn Nederlands: vrederechter. Wat men nu de Kantonrechter noemt, heette toen de Juge-de-Paix(vrederechter). Na enig gedoe werd Haarlem de hoofdplaats van het Arrondissement Haarlem. Voor de rechtspraak werd dit weer onderverdeeld in de kantons:

- ✓ Haarlem I (Haarlem, Hofambacht en Spaarnwoude)
- ✓ Haarlem II (Haarlemmerliede, Noord Schalkwijk, Nieuwerkerk, Zuid Schalkwijk en Vijfhuizen)
- ✓ Heemstede met Bennebroek, Berckenrode en Zandvoort
- ✓ Bloemendaal met Overveen, Santpoort, Velsen en Spaarndam.
- ✓ Eind 1811 kwam daar nog Beverwijk en omgeving als kanton bij

Na de verhuizing van de prefectuur van het Departement Zuiderzee naar Amsterdam kwam het complex aan de Jansstraat begin 1811 leeg te staan. Vanwege de grote huisvestingsproblemen wilde de rechterlijke macht in Haarlem een eigen Justitiegebouw hebben. Men was inwonend in het stadhuis. Er werden plannen gemaakt om het complex aan de Jansstraat te verbouwen tot een nieuw Justitiegebouw. Vanwege de moeizaam werkende bureaucratie en forse taalproblemen (in deze Franse tijd moest alles tussen Nederlands en Frans heen-en-weer vertaald worden) kwam de verbouwing niet van de grond. Op deze wijze zijn de huidige fraaie oude interieuronderdelen voor de toekomst bewaard gebleven. Wel werd vanaf december 1811 het Arrondissement van het Departement Zuiderzee in het complex ondergebracht en werd het uiteindelijk in 1814 aan het provinciaal bestuur toegewezen..

In 1813 verlaten de Fransen Nederland en wordt het een zelfstandig koninkrijk onder Willem I. Het Franse rechtssysteem blijft gehandhaafd, alhoewel de juryrechtspraak ervan direct wordt afgeschaft. Dit omdat het systeem op zich niet zo slecht functioneerde. Het Justice-de-Paix werd Vrederechter genoemd en de Juge-de-Paix Vrederechter.

Pas in 1838 was Nederland zo ver om een eigen rechtssysteem op te zetten. Toen werden alle rechtbanken opgeheven. Ook vanaf 1838 bleef het onderscheid tussen kleinere en grote zaken in de rechtspraak bestaan. Toen werden de zelfstandige Kantongerechten opgericht, zoals we die zo lang gekend hebben. In 1838 werd het Arrondissement Haarlem onderverdeeld in de kantons Haarlem en Beverwijk. Een andere grote verandering was het feit dat in het verleden de Juge-de-Paix en de latere Vrederechter op basis van levenservaring en gezond verstand oordeelde. Nu moest de Kantonrechter rechtspreken volgens de Wet.

Ondertussen was de huisvestingssituatie van de rechtbanken in het stadhuis onhoudbaar geworden. Na veel gedoe en moeite krijgen de beide rechtbanken een eigen onderkomen en wel in de Zijlstraat tegenover de Nieuwe Groenmarkt. Dat pand werd wat verbouwd en straalde met een nieuwe deftige voorgevel de nodige gerechtelijke allure uit.

In 1851 viel de Haarlemmermeer droog. Dit nieuwe land werd toegevoegd aan het kanton Haarlem. Het kanton van Beverwijk zou in 1877 opgeheven worden en bij Haarlem worden gevoegd. Tegelijkertijd werd echter het nieuwe land van de Haarlemmermeer en omgeving afgesplitst tot een zelfstandig kanton.

Maar nu weer terug naar het kanton Haarlem. Door de groei van de samenleving werd de huisvesting van de rechtbanken in de Zijlstraat op den duur ook onhoudbaar. Dit leidde tot een nieuw Justitiegebouw voor de rechtbank en het kantongerecht in de Jansstraat nummer 81. De verhuizing vond plaats in 1890. Geleidelijk aan ontstond hier ook weer een kolossaal ruimteteleem. Het was dan ook een groot geluk, toen het schuin tegenover gelegen Gouvernement in 1930 vrijkwam.

3.7.3 Kantongerecht (1934 – 2017)

Door de verhuizing van het Provinciaal Bestuur naar het Paviljoen Welgelegen kwam er in het complex Jansstraat 46 ruimte vrij voor het Kantongerecht. Na een grondige verbouwing kon in 1934 het Kantongerecht zijn intrek nemen in Jansstraat 46. Ook vond er nog een andere grote verandering plaats. Per 1-1-1934 werd het kanton Haarlemmermeer opgeheven en bij Haarlem gevoegd. In 1937 kreeg het Kantongerecht veel meer werk door de inwerking tredende Pachtwet. Na de Tweede Wereldoorlog namen de werkzaamheden weer enorm in omvang toe.

In mei 1950 nam het Bureau van de Kinderrechter eveneens zijn intrek in het gebouw en had in 1951 een paar vertrekken op de eerste verdieping in gebruik.

In 1956 vond er een grote wijziging plaats. Voordien hadden de gewone rechtbank en het kantongerecht elk hun eigen parket (openbaar ministerie). Dit werd nu samengevoegd tot één parket (openbaar ministerie). In 1957 was er geen plaats meer voor het parket/Openbaar Ministerie in Jansstraat 81. Dit verhuisde toen naar het complex waar het in dit artikel over gaat: Jansstraat 46. Op zijn beurt weer moest het parket/Openbaar Ministerie in 1976 verhuizen naar de kantoren aan het Stationsplein en werd hun plek aan Jansstraat 46 ingenomen door de griffie van de gewone rechtbank, waarvoor op Jansstraat 81 geen plaats meer was. Deze verhuizing liep vooruit op alle verbouwingsplannen voor Jansstraat 81.

Geleidelijk aan werd het aantal Kantonrechters tot vier uitgebreid. Gezien de vele maatschappelijke veranderingen in de samenleving in de zestiger en zeventiger jaren van de 20^e eeuw moest het Kantongerecht zich daaraan aanpassen. In de jaren 70 van de 20^e eeuw waren velen dan ook van mening, dat de wet uit 1838 met wel 60 wijzigingen toe was aan een algehele herziening. Ook in de personele bezetting werden de veranderingen merkbaar. Nadat eerder al bij de gewone rechtbank de eerste vrouwelijke plaatsvervangende rechter verscheen en de eerste vrouwelijke fulltime rechter, verscheen in 1970 de eerste vrouwelijke kantonrechter in het kantongerecht.

Al deze veranderingen hadden ook hun weerslag op het gebouwencomplex. Om aan alle problemen het hoofd te bieden werden in april 1976 plannen voor een groot Justitiecomplex aan de Jansstraat in de openbaarheid gebracht. Zoals gebruikelijk en wellicht/helaas onvermijdelijk, deden deze plannen voor een flinke ingreep in de bestaande bebouwing in de binnenstad veel stof opwaaien.

De beide gebouwencomplexen aan de Jansstraat voldeden helemaal niet meer en ook waren diverse onderdelen van Justitie over de stad verspreid geraakt. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de Raad van Beroep en de Raad voor de Kinderbescherming. Men wilde alle onderdelen van justitie rond de Jansstraat concentreren om zo de centrumfunctie van justitie in dit arrondissement (van bollenstreek t/m IJmond en Zaanstreek) te beklemtonen. In feite was justitie al jarenlang bezig met deze plannen. Het Bisschoppelijk Museum en het naast Jansstraat 81 gelegen Gebouw Cultura waren al aangekocht. In september 1975 was al een eerste structuurschets met vage aanduiding van de plannen openbaar gemaakt. In de in april 1976 gepresenteerde plannen wilde men zoveel mogelijk de straatgevels behouden. Wel zou bij Cultura een nieuwe gevel verschijnen en wilde men de trappen en het bordes aan de straatgevel van nr. 81 slopen. Ook zou het Rijksarchief op de hoek van de Ceciliasteeg geruild worden met het Gewestelijke Arbeidsbureau, dat zodoende aan de Jansstraat zou komen in de vorm van een nieuw Arbeidsbureau. Jansstraat 81 zou de kern van het nieuwe justitiecomplex worden en de aanpalende activiteiten zouden dan ondergebracht worden in Jansstraat 46 (Kantongerecht).

Het verzet tegen de nieuwbouw- en verbouwingsplannen van justitie vanuit de wijk moet men in een wat breder perspectief zien. Het ging niet alleen om de plannen van justitie, maar ook om alle andere plannen voor de wijk. Zo waren daar ook de uitbreidingsplannen van de Janskliniek, het feit dat Brinkmann van de Grote Markt er kantoren, vijf bioscopen, kegelzalen en winkels wilde vestigen, het gebouw van de HEMA (Kruisstraat/Smedestraat) zou drie keer zo groot gaan worden, de vestiging van de Raad voor de Kinderbescherming in de tuin van het kantongerecht en dan ook nog een parkeergarage voor 600 auto's aan de Smedestraat. De door de gemeente gepresenteerde structuurschets werd door de wijk beschouwd als een structuurschets. De wijk

formeerde een eigen projectgroep en presenteerden na uitvoerige raadpleging van de wijkbewoners een eigen bestemmingsplan. Men vond de plannen van de Rijksgebouwendienst voor het tuingebied achter Jansstraat 46 onaanvaardbaar, omdat daar eigenlijk niets van over zou blijven. Er werden vele suggesties gedaan om een leefbare buurt te creëren.

In oktober 1977 werden in een hoorzitting door de Rijksgebouwendienst de nieuwe plannen voor het justitiecomplex gepresenteerd. De Raad voor de Kinderbescherming zou langs de Morinnesteeg komen, waarvoor diverse panden moesten wijken. Het Arbeidsbureau had geen belangstelling voor het justitiecomplex, zodat op de geplande plaats van het Arbeidsbureau nu de Raad van Beroep zou komen. Het Kantongerecht en het ambtenarengerecht zouden op de bestaande plek blijven. Overeenkomstig eerdere plannen zou het complex Jansstraat 81 uitgebreid gaan worden. Door alle ingediende bezwaren op de eerdere plannen had men deze aangepast. Er zou nu een veel minder massief gebouw komen, waardoor de tuin achter het kantongerecht Jansstraat 46 behouden kon blijven. Deze tuin zou een openbaar karakter krijgen. Dit kan men zien als de geboorte van de huidige Wijngaardtuin. Toch waren de wijkbewoners nog steeds niet gelukkig met alle plannen voor hun hele wijk. Men snapte wel, dat in een binnenstad bovensteedse voorzieningen aanwezig moesten zijn, maar men vond al die uitbreidingen niet rijmen met de door de gemeente gewenste versterking van de woonfunctie van de binnenstad. De wijkraad was inmiddels ter ziele gegaan en de bewoners stelden zich fatalistisch op. Begin 1978 waren er nog veel onduidelijkheden rond de plannen. Niet alleen de bewoners maar ook de Bond Heemschut zag justitie liever verhuizen naar een andere plek in de stad.

In september 1978 werden de uitbreidingsplannen van justitie in de raadscommissie besproken. De noodzaak van de nieuwbouw voor de Raad van de Kinderbescherming aan de Morinnesteeg werd sterk betwijfeld. In februari 1980 bleek Gedeputeerde Staten van Noord-Holland ook niet overtuigd van de noodzaak van de nieuwbouw van de Raad voor de Kinderbescherming in de Morinnesteeg. Gedeputeerde Staten gaven geen toestemming voor deze nieuwbouw. Vrijwel nergens in Nederland waren de kantoren van de Raad voor de Kinderbescherming ondergebracht vlakbij de arrondissementsrechtbank of kantongerecht. De noodzaak van deze nabijheid was GS dan ook niet duidelijk. Bovendien was het niet denkbeeldig, dat na enige tijd het complex uitgebreid moest worden, wat ten koste zou gaan van de aangrenzende nu geheten Wijngaardtuin ofwel ten koste van een aantal naastgelegen beeldbepalende woningen. Voorts vond men dat er te weinig aandacht besteed was aan de parkeerproblematiek en dat de achtergevels teveel het binnengebied in staken. De aanpassingen van het kantongerecht aan Jansstraat 46 en het justitiecomplex aan Jansstraat 81 vonden wel genade in de ogen van GS. De Werkgroep Binnenstad, de projectgroep Wijngaard en een aantal bewoners uit de buurt hadden bezwaren ingediend tegen de plannen voor de nieuwbouw van de Raad voor de Kinderbescherming.

Het heeft enige tijd geduurd voordat alle stofwolken neergedaald waren. Uiteindelijk kwamen alle al dan niet aangepaste verbouwingsplannen voor het Justitie-complex aan weerskanten van de Jansstraat in 1987 gereed. Het Rijksarchief was inmiddels vertrokken uit Jansstraat 46. Het onderdeel Openbaar Ministerie (Parket) van Justitie heeft toen het complete complex aan de Jansstraat 46 (incl. 46a) betrokken. Hiervoor waren een aantal aanpassingen noodzakelijk, waarbij de historische onderdelen bewaard zijn gebleven. Het Kantongerecht zelf kwam aan de overkant van de straat terecht op Jansstraat 81. Het wordt eentonig: ondanks alle verbouwingen en vernieuwingen bleek het in 1987 gereed gekomen complex na een paar decennia niet meer te voldoen.

Om aan de grote ruimtenood tegemoet te komen zijn op een gegeven moment een hele rij portocabins/containers in de tuin van het voormalige kantongerecht geplaatst om als werkruimte te dienen.

In 2002 werden in Nederland de zelfstandige Kantongerechten opgeheven en ondergebracht als Sector Kanton binnen de rechtbank. Tot in 2013 bestond de plicht, dat elke rechtbank een Sector Kanton moest hebben. Daarna verviel die verplichting, maar bij de meeste rechtbanken is die er nog wel. Sinds 2013 wordt de Sector Kanton betiteld als “Kamer voor Kantonzaken” of “De Kantonrechter”. Eveneens in 2013 werden de Rechtbanken Haarlem en Alkmaar samengevoegd tot de Rechtbank Noord-Holland. Deze rechtbank kent in 2022 nog steeds een Kantonrechter (vallend onder Civiel Recht). Deze rechtbank heeft twee locaties in Haarlem (Appelaar en Jansstraat) en daarnaast nog een locatie in Alkmaar, Haarlemmermeer en Zaanstad. Begin 20^e

eeuw kwam de verbouwing en uitbreiding van het tegenovergelegen justitiecomplex Jansstraat 81 klaar en kwam als extra de nieuwe locatie De Appelaar(zie bij het Klokhuisplein) gereed. Uiteindelijk kwam het complex aan de Jansstraat 46 leeg te staan en werd het in 2017 verkocht. Zo kwam het complex min of meer bekend te staan als voormalig Kantongerecht.

Vanuit historisch perspectief is het toch opmerkelijk te noemen, dat Haarlem nog steeds een rechtbank heeft. In de 19^e en de 20^e eeuw zijn er geregeld plannen geweest om het Arrondissement Haarlem op te heffen en te verdelen over de omliggende arrondissementen.

4 Wooncomplex (2017 – heden)

DSC_00032823 ; AV ; 19-5-2023 ; Jansstraat, gezicht richting zuid op het zojuist tot stadsappartementen verbouwde complex van het Voormalig Kantongerecht

DSC_00027367 ; AV ; 8-10-2021 ; Cecilia-steeg richting oost met zicht op de tot stadsappartementen verbouwde Voormalig Kantongerecht

In maart 2017 werd het voormalig Kantongerecht Jansstraat 46 verkocht aan het zakenduo Ludwig en Eichholtz. Ze waren van plan er zo'n 50-60 huurappartementen van zo'n 50-60 m² per stuk te realiseren. Er was veel vraag naar zulk soort appartementen. Ze hadden eerder al de bovenste etages van het Brinkmann complex aan de Grote Markt gekocht. Ook dat wilden ze tot appartementen verbouwen in samenwerking met de architect Hulsker. Deze zelfde architect zou ook het Voormalig Kantongerecht gaan verbouwen. Men wilde ook de tuin opknappen door de daar aanwezige containers te verwijderen en deze aan te laten sluiten op de ernaast gelegen Wijngaardtuintuin. Het heeft even geduurd, maar begin 2020 ging de verbouwing dan toch echt van start. Hiervoor maakte men gebruik van een bedrijf dat gespecialiseerd is in restauratie. In totaal zouden er uiteindelijk 73 huurappartementen in het complex gevestigd gaan worden. In maart 2022 was de verbouwing nog steeds niet helemaal afgerond.

In een krantenartikel begin mei 2022(Haarlems Dagblad) wordt de vordering van de verbouwing uitvoerig uit de doeken gedaan. Nadat het pand in 2017 aangekocht was heeft het een paar jaar leeggestaan vanwege vertraagde vergunningen en de aanwezigheid van vlemmuizen. Vlemmuizen zijn een beschermde diersoort. Het leek erop, dat zij in het gebouw aanwezig waren en daardoor moest het pand een jaar lang door een onderzoeker gefilmd en gemonitord worden zonder dat er verbouwd mocht worden. Buiten zijn er vlemmuiskasten geplaatst, zodat de vlemmuizen zich

verplaatsten. Pas na afloop van het onderzoek kon er verbouwd gaan worden. Uiteindelijk kwamen er 77 appartementen in de categorie middeldure huur. Dat is een huurprijs tussen de € 710 en € 971. De meeste woningen bestaan uit een grote ruimte met een entresol(tussenvloer). Wat betreft keuken, badkamer en inbouwapparatuur zijn ze allemaal hetzelfde, maar wat betreft ruimte en oppervlakte allemaal net iets anders. De woningen zijn allemaal tussen de 40 en 70 m² en bestemd voor alleenstaanden of stellen. Daar is op dat moment een grote behoefte aan. In samenwerking met een in restauratie gespecialiseerde aannemer (Schakel & Schakel) heeft men geprobeerd het pand zoveel mogelijk in ere te herstellen. Intern bleek het nogal een rommeltje te zijn. Platte daken zijn vervangen door historische zadeldaken. Vooral aan de achterzijde bij de tuin is dat goed te zien. Probleem was nog wel het oude archiefgebouw aan de Ceciliasteeg. Daar waren de kastenwanden dragende constructies van het gebouw. Die moesten dus in de kamers verwerkt worden. Bovendien waren er inkijkprobleem bij de overburen. Daarom heeft men daar glas-in-loodramen geplaatst, zodat er wel licht binnenkomt maar inkijk niet mogelijk is. De twee historische kamers zijn opgeknapt en worden ook verhuurd. Men hoopte in de zomer 2022 met de verbouwing gereed te komen. Al met al is de verbouwing een enorme puzzel, maar daar houdt de betreffende architect wel van.

5 Wijngaardtuin (eind 19^e eeuw – heden)

DSC_7091 ; AV ; 21-7-2017 ; Wijngaardtuin, gezicht richting zuidoost

DSC_7096 ; AV ; 21-7-2017 ; Wijngaardtuin, gezicht richting zuid

Noord-Hollands Archief, Collectie: 560-kaarten en kaartboeken Provinciale Atlas Noord-Holland, inventarisnr. 532 ; C.K. de Geus ; 1828-1829 ; Kaart van Haarlem, uitsnede van Voormalig Kantongerecht e.o.

Noord-Hollands Archief, Collectie: 1100 Beeldcollectie van de Gemeente Haarlem, inventarisnr. 43208 ; C.K. de Geus ; 1857 ; Kaart van Haarlem, uitsnede voormalig Kantongerecht e.o. Hier is de tuin duidelijk als een eenheid weergegeven. De vleugel aan de Cecilia-steeg ontbreekt nog

Voorheen stond de huidige Wijngaardtuin bekend als de tuin van het Kantongerecht. De naam Wijngaardtuin is van betrekkelijk recente datum. Deze naam dateert officieel uit juni 1987. De tuin ligt in een wijk die bekend staat als de Wijngaard. Zodoende heeft de toenmalige projectgroep Wijngaard de naam Wijngaardtuin gesuggereerd. Voor de oorsprong van de naam Wijngaard moet men kijken naar de naamsgeschiedenis van de vlakbij gelegen Lange Wijngaardstraat. Begin 16^e eeuw komt men daar de naam Wyngertstraet tegen en begin 18^e eeuw heette de oostzijde van de straat Wingertstraet en de westzijde de Wingaertstraet. De naam is dus afkomstig van de klimplant Wingerd. Dit duidt op de aanwezigheid van oude tuinen in de binnenstad. Pas op de kaart van 1822 komt men de naam Lange Wijngaardstraat tegen.

De Wijngaardtuin is in de loop der tijd ontstaan door opsplitsing en samenvoeging van een grote hoeveelheid kavels en tuinen. Op bovenstaand kaartfragment uit 1578 kan men zien, dat het toen om een redelijk leeg gebied ging. Hierin laat zich het terrein van het enige jaren tevoren opgeheven Ceciliaklooster herkennen. Het terrein werd verkocht, verkaveld en deels bebouwd. Op bovenstaande kaartfragmenten uit 1646 en 1688 kan men zien, dat het gebied in de loop der tijd flink bebouwd is geraakt, alhoewel er toch nog de nodige tuinen overgebleven zijn. Op het kaartfragment uit 1822/1837 kan men zien dat de economische neergang van Haarlem ook in dit gebied flink heeft toegeslagen. Veel bebouwing is verdwenen. Op het kaartfragment uit 1858 kan men zien, dat het toen weer iets beter ging in Haarlem. Er is iets meer bebouwing in het gebied verschenen. De kern van de huidige tuin behoorde toe aan de eerste fase van het complex aan de Jansstraat 46. Het betreft hier bouwdeel D van de kaart met de hoofdlijnen van de ontwikkelingen. Dat zou later steeds uitgebreid worden voor de huisvesting van het Gouvernement (Provinciehuis). Later zou hier het Kantongerecht komen (zie de rest van dit hoofdstuk). Het lijkt logisch te veronderstellen, dat bij elke uitbreiding van het complex aan de Jansstraat de bijbehorende tuin aangepast en gereorganiseerd werd. Het lukte me niet hierover veel informatie te vinden. De oudste afbeelding van de tuin, die ik heb kunnen vinden dateert uit 1828-1829. Zie kaartfragment hierboven. Toen was het duidelijk al één geheel.

In 1842 werd het huidige zuidelijk deel van de Wijngaardtuin verhuurd aan het Barberagasthuis. Pas in 1928 kwam deze terreinen weer in bezit van de gemeente.

Daarnaast vond ik nog informatie over een reorganisatie van de tuin door de L.P. Zocher aan het eind van de 19e eeuw. Vermoedelijk zijn hiervan nog een aantal bomen overgebleven. Ik kon van deze Zochertuin geen voor mij beschikbare afbeelding vinden. De ontwerpstyl van deze tuin was zeer kenmerkend voor de Zochers. In die tijd hoorde het huidige(2022) zuidelijk deel van de tuin er niet bij en het huidige(2022) noordoostelijke met een hek afgescheiden deel hoorde er juist wel bij.

Rond 1964 werd de tuin gemoderniseerd en werd het zuidelijk deel toegevoegd, waardoor er van de Zochertuin weinig overbleef. Opmerkelijk is, dat op een gemeentelijke tekening ervan de tuin al Wijngaardtuin genoemd wordt. Waarschijnlijk is toen de huidige(2022) tweedeling van de tuin ontstaan. Er is een wat hoger gelegen open en rechthoekig zuidelijk deel en een wat lager gelegen noordelijk meer begroeid en landschappelijk noordelijk deel. Op de gemeentelijke tekening uit 1964 is het noordoostelijk deel van de tuin al afgescheiden t.b.v. het Kantongerecht. Wanneer die afscheiding ontstaan is, is niet duidelijk.

In de jaren 70 van de 20^e eeuw was er sprake van een zeer grote ruimtenood in de justitieflexen Jansstraat 81 en Jansstraat 46. De Rijksgebouwendienst maakte de nodige plannen voor nieuwbouw en verbouwing van deze complexen. Hierdoor kwam het voortbestaan van de tuin achter het Kantongerecht in gevaar. Er volgden de nodige protesten. In een nieuwe versie van de plannen werd in enige mate tegemoetgekomen aan de bezwaren. In deze nieuwbouw- en verbouwingsplannen voor de Justitieflexen Jansstraat 46 en Jansstraat 81 is in 1977 voor het eerst sprake van een openbare tuin achter het kantongerecht aan Jansstraat 46. Toch waren de binnenstadsbewoners niet tevreden. Dit kwam vooral door de geplande nieuwbouw van de Raad voor de Kinderbescherming aan de Morinnesteeg. Deze nieuwbouw zou een forse hap uit de tuin nemen.

Er werden bezwaarschriften ingediend bij Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. Dat had effect. Gedeputeerde Staten gaven geen toestemming voor deze nieuwbouw. Gedeputeerde Staten was niet erg overtuigd van de noodzaak van dit nieuwe gebouw, bovendien was het bepaald niet denkbeeldig, dat na enige tijd het gebouw weer uitgebreid moest worden, wat ten koste zou gaan van de aangrenzende tuin of beeldbepalende woningen. Daarnaast was er onvoldoende aandacht aan de parkeerproblematiek besteed en stak het gebouw aan de achterzijde veel te diep het gebied (de tuin) in. Deze nieuwbouw is er dan ook gelukkig niet gekomen. De uiteindelijke realisatie van de tuin liet nog wat op zich wachten.

Burgemeester Schmitz heeft op 19-6-1987 de Wijngaardtuin geopend. Kort daarop, in april 1988 werd in de tuin een beeldje geplaatst van de schrijver Godfried Bomans. Dit beeldje was in 1982 gemaakt door Wim Jonker (bron: Noord-Hollandsarchief/beeldbank de Boer/1988/inventarisnummer NI-HlmNHA_1478_28924 00_33).

In 2016 werd bekend dat het Kantongerecht door justitie verlaten zou gaan worden en leeg zou komen te staan. Dit betekende ook voor de Wijngaardtuin grote veranderingen. De gemeente greep deze gelegenheid aan om een beeldkwaliteitsplan voor de tuin te maken met een visie waar het met de tuin naartoe moest gaan. Ook heeft de gemeente hiervoor de buurtbewoners geraadpleegd. De gemeente wilde de toegankelijkheid, bruikbaarheid en kwaliteit van de tuin verhogen. Er was potentie genoeg. Er werd opgemerkt, dat de Wijngaardtuin binnen alle groenplekken in de binnenstad een aparte plaats inneemt. Het is geen privétuin, het is geen openbaar stadspark zoals de Bolwerken, ook geen hofjestuin, maar een semi openbare tuin bijna geheel omgeven door achterkanten van bebouwing. Het volledige zicht op de Grote Kerk, vlakbij de Grote Markt, wordt als bijzonder ervaren. Ook wordt deze tuin gebruikt om goed naar carillonconcerten van de Grote Kerk te luisteren. Daarnaast hebben ook diverse culturele activiteiten plaatsgevonden. In het beeldkwaliteitsplan draait het voor de toekomst om de pijlers Rust, Cultuur en Groen.

Men was in dit beeldkwaliteitsplan van mening, dat het door de ontwikkelingen in de loop der tijden een wat rommelig geheel geworden was. Werk aan de winkel dus! Gelukkig was er een plattegrond overgeleverd van het plan voor de tuin van L.P. Zocher uit het einde van de 19^e eeuw.

Men beschouwde dit als een goed uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen van de tuin. Hierdoor hoopte men het later toegevoegde zuidelijke deel, dat er een beetje bijhing, goed te integreren met de rest van de tuin en ook het door hekken voor het kantongerecht afgescheiden tuindeel weer te betrekken bij de totale tuinaanleg, zoals ooit het geval was. Ook de nieuwe eigenaren van het voormalig kantongerecht voelden wel iets voor een goede aansluiting van hun tuin op de Wijngaardtuin. Dit bood perspectieven. Nog even afwachten dus, want in april 2022 waren de hekken nog steeds aanwezig en de verbouwing van het voormalig kantongerecht nog niet gereed.

Bibliografie kort

(Allan, 1973, herdruk van boek uit 1874) (Allan, 1973, herdruk van boek uit 1874) (ANP, 2020) (Cerutti, 2001) (Eeghen, et al., 2016) (Geist, 2017) (Gottmer, 2022) (Haak-Taggenbrock, et al., 1987) (HaarlemsDagblad, 1976) (HaarlemsDagblad, 1976) (HaarlemsDagblad, 1977) (HaarlemsDagblad, 1978) (HaarlemsDagblad, 1978) (HaarlemsDagblad, 1980) (Haerlem, 2007) (Helversteijn, 1987) (Kurtz, et al., 1952) (Kurtz, et al., 1999) (Nationaal_Archief_Rijksoverheid) (Schmidt, 1984) (Rechtbanken) (Rechtbanken) (Rechtbanken) (Vrijland, 1969) (Vrijland, 1974)

6 Bibliografie uitgebreid

Allan, F. 1973, herdruk van boek uit 1874. *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem van de vroegste tijden tot op onze dagen, Eerste deel.* Haarlem : Boekhandel H. Coebergh, 1973, herdruk van boek uit 1874. Vol. Eerste deel.

—. **1973, herdruk van boek uit 1874.** *Geschiedenis en beschrijving van Haarlem van de vroegste tijden tot op onze dagen, Tweede deel.* Haarlem : Boekhandel H. Coebergh, 1973, herdruk van boek uit 1874.

ANP. 2020. Restauratiespecialist krijgt opdracht Haarlem: restauratie rijksmonument aan de Jansstraat. *Haarlems Dagblad.* 18 Mei 2020.

Cerutti, W. 2001. *Het stadhuis van Haarlem.* Bloemendaal, Haarlem : Uitgeverij J.H. Gottmer / H.J.W. Becht b.v., 2001. ISBN 90 806536 1 6.

Eeghen, M. van, et al. 2016. *Beeldkwaliteitsplan Wijngaardtuin.* Ruimtelijk Beleid. Haarlem : Gemeente Haarlem, 2016.

Geist, H. 2017. Appartementen in oude rechtbank Haarlem. *Haarlems Dagblad.* 16 Maart 2017.

Gottmer, L. 2022. 77 woningen in eeuwenoud pand, Bouwen in een monument is puzzelen en verrast worden. *Haarlems Dagblad.* 5 Mei 2022, p. Regio 8.

Haak-Taggenbrock, H.Th. van den, Uittenhout, B. en Vroom, L.J.H. 1987. *Recht in het hart van Haarlem.* Haarlem : Uitgeverij De Vrieseborch, 1987. ISBN 90 6076 271 1.

HaarlemsDagblad. 1977. Bewoners Wijngaard en Bakenes willen meer huizen in de wijk. *Haarlems Dagblad.* 26 Oktober 1977, p. 13.

—. **1980.** GS houden nieuwbouw Raad Kinderbescherming tegen. *Haarlems Dagblad.* 7 Februari 1980, p. 7.

—. **1978.** Noodzaak nieuwbouw voor raad kinderbescherming betwijfeld. *Haarlems Dagblad.* 29 September 1978, p. 5.

—. **1976.** Plannen voor groot justitiecomplex aan de Jansstraat. *Haarlems Dagblad.* 22 April 1976, p. 5.

—. **1976.** Wijngaard zelf legt bestemmingsplan "ter visie" in wijkgebouw. *Haarlems Dagblad.* 9 Juli 1976, p. 5.

—. **1978.** Wijngaard: Uitbreiding gerechtshof niet gewenst in krappe binnenstad. *Haarlems Dagblad.* 14 Januari 1978.

Haerlem, Historische Werkgroep van de Vereniging. 2007. *Meer dan steen.* Wormer : Historische Vereniging Haerlem en Stichting Uitgeverij Noord-Holland, 2007. ISBN 978 90 78381 07 5.

Helversteijn, W. 1987. Kroniek. *Haerlem Jaarboek 1986.* 1987, Vereniging Haerlem.

Kurtz, G.H. en Blauw, K. 1952. Het oude gouvernementsgebouw in de Jansstraat. *Haerlem Jaarboek 1951.* 1952.

Kurtz, G.H. en Temmink, J.J. 1999. *De straat waarin wij wonen.* Haarlem : Schuyt & Co, 1999. ISBN 90 6097 454 9.

Nationaal_Archief_Rijksoverheid. Sint Ceciliaklooster te Haarlem: ca. 1400-1581. *Actorenregister*. [Online] [Citaat van: 25 Maart 2022.] <https://actorenregister.nationaalarchief.nl/actor-organisatie/sint-ceciliaklooster-te-haarlem>.

Rechtbanken, gerechtshoven en de bijzondere colleges. Kantonrechter / Geschiedenis van het kantongerecht. *De Rechtspraak*. [Online] [Citaat van: 5 April 2022.] <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Rechtspraak-in-Nederland/Rechters/paginas/kantonrechter.aspx>.

—. Over de rechtbank / rechtbank Noord-Holland. *De rechtspraak*. [Online] [Citaat van: 5 April 2022.] <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Noord-Holland/Over-de-rechtbank>.

—. Rechtsgebieden. *De Rechtspraak*. [Online] [Citaat van: 6 April 2022.] <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Rechtbanken/Rechtbank-Noord-Holland/Over-de-rechtbank/Paginas/Rechtsgebieden.aspx>.

Schmidt, W.U. 1984. Opgraving op binnenterrein Gerechtsgebouw aan de Jansstraat. *Haarlems Bodemonderzoek 18*. 1984.

Vrijland, C.W.D. 1969. *De rechtbank te Haarlem*. Haarlem : De Erven F. Bohn N.V., Haarlem, 1969. n.v.t..

—. **1974.** *Gerecht in klein bestek, het kantongerecht te Haarlem en zijn voorgangers*. Haarlem : Schuyt & Co c.v., Haarlem, 1974. ISBN 90 6097 045 4.